

STRESZCZENIE

Tytuł: Innowacyjność jako czynnik kształtujący przewagę konkurencyjną na rynku wyrobów tytoniowych i nikotynowych.

Rozprawa dotyczy znaczenia innowacyjności dla budowania i odnawiania przewagi konkurencyjnej przedsiębiorstw działających na silnie regulowanym rynku wyrobów tytoniowych i nikotynowych. Punktem wyjścia było pytanie, czy rozwój innowacji w tym sektorze jest przede wszystkim odpowiedzią na presję regulacyjną, czy może również służyć aktywnemu kształtowaniu pozycji konkurencyjnej. Analiza obejmuje okres 2015–2025, w którym obok tradycyjnych wyrobów tytoniowych szybko rozwijały się produkty bezdymne, w tym podgrzewane wyroby tytoniowe, e-papierosy i nowoczesne doustne produkty nikotynowe.

Na potrzeby badania rozwinięto koncepcję innowacyjności kontekstowej na poziomie przedsiębiorstwa, ujmując ją w czterowymiarowej ramie obejmującej wymiar technologiczny (T), organizacyjny (O), społeczno-rynkowy (S) oraz regulacyjny (R). Zdolność regulacyjną potraktowano przy tym jako odrębny element analizy. Własny wkład obejmuje również operacjonalizację poszczególnych wymiarów oraz zastosowanie tej konstrukcji do przedsiębiorstw działających w sektorze silnie regulowanym. Pomocniczym narzędziem porządkującym jest Kontekstowy Indeks Innowacyjności (KII). Ma on charakter addytywny i porównawczy; nie jest formalnym testem interakcji ani uniwersalnym rankingiem innowacyjności przedsiębiorstw.

Badanie łączy analizę literatury, dokumentów korporacyjnych i regulacyjnych, dane rynkowe, studia przypadków, eksploracyjne modele pooled OLS oraz dwa wywiady pogłębione IDI z przedstawicielami producentów niezależnych. W warstwie ilościowej analizowano Philip Morris International (PMI) i British American Tobacco (BAT). Zmienną wynikową był wskaźnik transformacji przychodowej PK, rozumiany jako udział przychodów z produktów bezdymnych lub *New Categories* w przychodach ogółem. Wskaźnik ten nie jest traktowany jako bezpośrednia miara przewagi konkurencyjnej. Podstawowa próba dla wymiaru regulacyjnego obejmuje lata 2017–2025 (N=18), natomiast modele uzupełniające dla S i KII dotyczą lat 2020–2025 (N=12). Wymiary T i O osiągały w przyjętym protokole maksymalną wartość we wszystkich obserwacjach PMI i BAT, dlatego nie mogły zostać włączone do modeli jako odrębne regresory. Japan Tobacco International (JTI) pełni funkcję jakościowego przypadku kontrastowego.

Analiza jakościowa ujawniła cztery odmienne ścieżki innowacyjności kontekstowej. PMI realizowało początkowo skoncentrowaną ścieżkę technologiczno-regulacyjną, BAT – wielokategoryjną ścieżkę portfelowo-organizacyjną, natomiast JTI – bardziej stopniową i selektywną ścieżkę adaptacji. Producenci niezależni reprezentowali z kolei zwinny model niszowo-adaptacyjny, oparty na krótszych ścieżkach decyzyjnych, bliskości rynku, jakości produktu, relacjach handlowych oraz zdolności szybkiego reagowania na zmiany regulacyjne. Porównanie przypadków wskazuje, że podobna presja sektorowa nie prowadzi do jednej uniwersalnej strategii transformacji.

Wyniki ilościowe uzupełniają ten obraz. W modelu poziomowym zmienna R dodatnio współwystępowała z transformacją przychodową, jednak po uwzględnieniu trendu czasu jej odrębna istotność zanikała. Zmienna S wykazywała bardzo silne dodatnie

współwystępowanie z PK, przy czym obie zmienne częściowo opisują ten sam proces komercjalizacji z różnych perspektyw. KII był dodatnio związany z PK w podstawowym modelu poziomowym, jednak zależność okazała się wrażliwa na sposób estymacji oraz uwzględnienie trendu czasu. Wyniki ilościowe należy więc traktować jako uzupełnienie analizy jakościowej, a nie jako dowód zależności przyczynowych.

H1 uzyskała wsparcie w zakresie analizowanych przypadków globalnych przedsiębiorstw. Hipoteza H2 uzyskała jakościowe wsparcie na poziomie dwóch badanych producentów niezależnych, bez podstaw do generalizacji statystycznej. Najsilniejsze wsparcie dla H3 pochodzi z analizy jakościowej i porównania trajektorii przedsiębiorstw. Ilościowa część rozprawy miała w tym zakresie charakter uzupełniający. Hipoteza centralna uzyskała wsparcie w części dotyczącej znaczenia regulacji jako trwałego bodźca działań adaptacyjnych. Wyniki jednak nie pozwalają przypisać regulacji samodzielnego, przyczynowego wpływu na budowanie przewagi konkurencyjnej.

Wkład rozprawy polega na rozwinięciu i empirycznym zastosowaniu czterowymiarowej ramy T-O-S-R, opracowaniu jawnego sposobu jej operacjonalizacji oraz połączeniu perspektywy globalnych koncernów z perspektywą producentów niezależnych. Badanie pokazuje jednocześnie granice zaproponowanego pomiaru: efekt nasycenia T i O, niewielką zmienność R, bliskość konstrukcyjną S i PK oraz wrażliwość części wyników KII na trend czasu.

Słowa kluczowe: innowacyjność, innowacyjność kontekstowa, przewaga konkurencyjna, rynek wyrobów tytoniowych i nikotynowych, regulacje, produkty bezdymne, Kontekstowy Indeks Innowacyjności.